

TRANSILVANIA

ORGANUL

ASOCIAȚIUNII PENTRU LITERATURA ROMÂNĂ ȘI CULTURA
POPORULUI ROMÂN.

Nr. VIII.

Sibiiu, Octobree 1897.

Anul XXVIII.

ADUNAREA GENERALĂ DELA MEDIAȘ,

Adunarea generală ținută la 27 și 28 August a. c. în Mediaș este și va rămâne un moment remarcabil în istoria Asociațiunii noastre.

După adunarea splendidă dela Lugoș, care atât pentru nivelul înalt, pe care s'au ridicat atunci debaterile noastre, cât și prin frumoasele festivități arangiate cu această ocaziune în capitala Carașului, a devenit una dintre cele mai înălțătoare sărbători naționale-culturale, ce poporul român le-a vădut în această patrie, — întrunirea noastră din est an, ce e drept, a trebuit să facă impresiunea unui regres foarte considerabil. Însă importanța obiectelor, cari au ajuns la ordinea zilei în această adunare generală, a făcut să uităm atât alunecarea debaterilor pe un nivel spiritual mai inferior, cât și cadrul atât de modest, în care s'a prezentat de astădată partea esteroară a sărbătorii noastre culturale.

Adunarea generală dela Mediaș a fost lipsită de participare numeroasă din partea publicului român, de însuflețire și splendoare, dar a fost bogată în fapte, cari se vor resimți în viața și activitatea Asociațiunii pentru timpuri îndelungate.

Între aceste momente remarcabile primul loc îl ocupă raportul comitetului central despre *aprobarea statutelor Asociațiunii*.

În focul luptei, ce Asociațiunea a fost necesitată a o purta în această cauză, nu a putut fi aprețiată după merit valoarea și importanța acelor garanții, ce le-am obținut prin statutele

modificate pentru lucrarea și așezămintele Asociațiunii și prin aceasta pentru întreaga noastră dezvoltare culturală. Astăzi, după-ce spiritele agitate s'au liniștit, comparând bazele ce le-am avut în trecut cu cele ce le avem acum, ne vom convinge ușor, că lupta ce a purtat-o comitetul central în cauza statutelor a adus rod înbelșugat și a asigurat Asociațiunii — care, până când a stat pe baza statutelor vechi, a fost pusă cu totul la discrețiunea organelor administrative —, o organizațiune solidă și un teren vast pentru realizarea scopurilor sale sublime.

Remâne numai ca să scim și să voim a ne folosi de aceste nouă și puternice baze pentru înaintarea culturală a poporului român.

Al doilea eveniment, care a ridicat importanța adunării dela Mediaș, a fost *donatiunea profesorului Stroe S. Belloescu din Bêrlad*.

Această măreață donațiune este — mai ales astăzi — cu mult mai mult decât un simplu act de munificență. Ea este nu numai o binefacere materială, ci tot odată și o *onoare* și un *sprijin moral* pentru poporul românesc, pentru-că faptul, că un învățător eșit din sinul poporului, după-ce prin muncă grea și consumătoare și-a putut câștiga o modestă avere, vine și se lipsește încă în viață, în pragul bătrânețelor, de o însemnată parte a rodului muncii sale și o dăruiesce pentru luminarea neamului seu, este dovada cea mai eclatantă, că în poporul român trăiesce cel mai ferbinte dor de cultură și cele mai patriotice virtuți.

Asemene exemple de însuflețire națională și de abnegațiune patriotică nici când nu au putut fi de însemnătate mai mare, decât chiar în timpurile de astăzi, când întărirea conștiinței naționale este unica garanție a existenței noastre naționale.

Al treilea act remarcabil al adunării dela Mediaș este concludul referitor la înființarea *Museului național* al Românilor ciscarpatini.

Nu ni-a fost dat, ca în momentul când generațiunea de astăzi s'a achitat de o *datorie de onoare*, și a pus capăt acelei stări rușinoase, că nu a avut până acum nici cel mai modest adăpost pentru clenodiile sale naționale, — să fim una și să punem bazele acestei mărețe instituțiuni încăldiți de acea în-

suflețire curată, care a caracterizat pe întemeietorii renascerii noastre naționale. Dar ori-cât de mult deplângem acele scene deprimătoare, prin cari a trebuit să trecem înainte de a pute pune bazele Museului nostru național, ne consolăm cu aceea, că providința poate anume n'a voit să ne ușureze această lucrare, ca prin luptă să creeze între noi și între acea instituțiune legătura intimă și sfântă, ce prin durere o creează între mamă și fătul ei născut.....

Am remarcat în cele premerse momentele cele mai însemnate ale adunării generale dela Mediaș, despre care cetitorii nostri se pot informa mai deaproape din partea oficială a revistei noastre. Trecând — de astădată — preste acele regretabile aparițiuni, cari au întunecat la Mediaș ceriul senin al serbătorii noastre culturale, cari însă reclamă toată atențiunea celor ce întru adevăr se preocupă de înaintarea *culturală* a Românilor din patrie și cari prin urmare vor avé să formeze în viitor și pentru noi un obiect de îngrijire deosebită, lăsăm să urmeze, conform ordinului adunării generale, discursul, prin care aceasta a fost inaugurată din partea presidentului Asociațiunii:

Onorată adunare generală!

Ve salut cu iubire frățească pe toți, cari din depărtări mai mici sau mai mari ați convenit la această serbare foarte însemnată pentru toți Românii, ce locuiesc între munții și pe câmpiile din ostul Ungariei. Anul, care-l petrecem, este și va rămâne remarcabil în viața Asociațiunii noastre: pentru-că într'însul s'a terminat opera modificării statutelor, începută cu doi ani înainte de aceasta la adunarea generală din Blaj și scoasă la capăt în adunarea generală extra-ordinară ținută în primăvara anului curent anume spre aceasta în Sibiiu. Bine scim cu toții, cu ce interes viu a fost îmbrățișată cauza aceasta cu deosebire în stadiul cel din urmă al ei; în ce măsură au concurs la deslegarea ei nu numai publicul nostru în sens mai strâns, dar putem dice toți, cei ce se interesează de chestiunile referitoare la viața poporului român. Țiarele noastre au cernut-o și desbătut-o timp îndelungat din toate punctele de vedere; iar la termin — deși acela multor s'a

vădut mai puțin acomodat — un număr frumos de membri s'au prezentat la adunarea extraordinară spre a contribui cu luminile lor la decideră. Numai bucurie intimă am putut simți cu toții, vădând prețul cel mare, ce se pune din toate părțile pe instituțiunea aceasta a poporului român.

Și iată acum ne vedem ajunși la acel stadiu epocal în viața Asociațiunii noastre, întru carele situațiunea ne este deplin limpedită: statutele noastre, a căror modificare de mult forma una dintre dorințele noastre cele mai ferbinți, sunt satorite definitiv și aprobate de înaltul regim.

Cu aceasta activitatea noastră s'a lărgit și precizat mai mult întru amenunțele sale. Ea are să devină mai sigură și are să fie mai puțin expusă ingerințelor arbitrarie. Aceasta este un câștig, carele ajungând să-l putem valora întru toate deducțiunile și corolariile sale, Asociațiunea va deveni aceea, ce trebuie să fie după intențiunea fondatorilor sei și după dorința noastră a tuturor: un adevărat centru pentru dezvoltarea și cultivarea poporului român, aședat în creerii ostici ai Carpaților Ungariei și pe coastele apusene ale lor, și aceasta nu numai întru cele ce se țin strins de limba și de literatura lui. Termurii, cari ne sunt trași în statutele noastre, precum le avem acum modificate și întregite, sunt mult mai bine determinați, și chiar mai largi decât erau până aci; prin urmare de aci înainte vom pute da impuls, vom pute influința și desvolta deosebite ramuri de ocupațiune ale poporului român și prin aceasta Asociațiunea va contribui în mod eficace la dezvoltarea bunei stări a dînsului.

Când în anul trecut am urmat învătării frățești și am făcut prima descensiune preste creștetul fortăreței noastre naturale, carea ne-a adăpostit și scutit în timpurile de restriște ale migrațiunii ginților, terenul nostru de activitate s'a lărgit; acum când începem viața societății după statutele cele nouă, problemele de cari avem să ne ocupăm s'au înmulțit, dar și puterile și mijloacele de realizare s'au sporit și regulat în mod îmbucurător. De aceea răspunderea este acum mai mare decât în trecut.

Fie ca Asociațiunea să poată încălzi și împreuna prin legătura dragostei frățești pe toți factorii chieși a conlu-

era umăr la umăr întru deslegarea problemelor sale, și a-i însufleți spre aducerea jertfelor de lipsă spre aceasta!

Purcedând dintru aceste puncte de vedere, după viață de 36 ani și noi putem dice: Asociațiunea nu a fost, ci va fi.

Cu aceasta dechiar deschisă adunarea generală ordinară a Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român.

DESPĂRȚEMINTELE ȘI AGENTURILE „ASOCIAȚIUNII.“

Prin nouele sale statute „*Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român*“ a ajuns într'un nou stadiu, câștigând îndreptățirea de a cuprinde sub scutul seu și de a îmbrățișa înaintarea culturală a tututor Românilor din Ungaria. Îndeosebi, prin normarea în statute a agendelor referitoare la organizarea *despărțemintelor și agenturilor*, Asociațiunea a venit în pozițiunea avantagioasă de a pute lucra pentru cultura întreg poporului român din patrie, lăsând firesce la o parte și ori-ce alte interese particulare, fie ele ale unui ținut, ale unui oraș etc.

Și la toată întâmplarea are să fie un lucru mare organizațiunea, ce ne vom crea pe baza statutelor, cari — după atâta trudă — am ajuns în sfârșit să le avem de cinosură în procederea noastră pe viitor.

Da! E mare lucru a avé mână liberă întru a organiza nobila luptă culturală a unui popor de 3 milioane de suflete, adăpostit în mii de sate și orașe ale acestei țeri.

Dar pe cât de frumoasă ne apare ca idee organizațiunea unei mase atât de colosale, tot atât de anevoioasă are să fie și realizarea ei.

Fie însă ori cât de gigantică și grea problema, ce ne așteaptă, ea trebuie începută fără amânare și rezolvată, pentru că numai dela a ei fericită deslegare va atirna — ori-și-cine trebuie să recunoască — chestiunea de a se mai pute susține poporul nostru în poziția grea, ce ocupă între împrejurările actuale și între împrejurările, la toată întâmplarea încă și mai grele din viitor.

Una stă mai pe sus de ori-ce îndoială, că adevărat: cum a mers în trecut, nu mai poate merge.

Precum se scie, încă în adunarea generală, ținută la Șomcuta-mare în August 1869, s'a fost primit un regulament sub titlul: „*Regularea mijloacelor spre ajungerea scopului Asociațiunii . . .*“

În §. 3 al aceluși regulament se dice:

„Membrii Asociațiunii se împart cu privire la deosebitele ținuturi în despărțeminte, în fruntea cărora va fi un *subcomitet*, iar în fruntea comunelor din despărțeminte, cât privesce pe membrii dintr'însele, câte o *agentură*.“

Scopul și mijloacele acestor despărțăminte s'au fost precizat în §. 5., unde se spunea:

„Scopul acestor despărțăminte este de a servi de mijloace, prin cari să se poată ajunge mai ușor scopul Asociațiunii, intrând acele în mai de aproape atingere cu poporul și răspândind la acela învățătura în toate direcțiunile:

a) prin colecțiuni de produse literare folositoare de tot felul și prin dispozițiuni potrivite, ca atât aceste, cât și anume foaia Asociațiunii, „*Transilvania*“, să se esplice poporului;

b) prin câștigarea de modele și mașini agrare și prin arătarea, că cum sunt de a se întrebuița acelea;

c) prin stăruința, ca pe lângă școalele populare să se înființeze și susțină școale de pomărit și vierit, de grădini și alte economii de model etc. după măsura mijloacelor disponibile;

d) prin disertațiuni populare și învățături despre economie, industrie și comerț;

e) prin îngrijirea, ca să se îndemne poporul a îmbrățișa pe întrecute deosebitele ramuri de industrie și de comerț;

f) prin îndemnarea poporului la înființarea de însoțiri între sine, prin cari să se ajute fie-care individ sau membru al acelei însoțiri, în întreprinderi folositoare, și în fine

g) prin capacitarea poporului despre aceea, ce strică și folosește atât singuraticilor, cât și întregului popor.“

Frumos și adânc tăietor a fost acest plan, croit înainte de aceasta cu 28 ani. Dar ce s'a ales din el?

Despărțămintele, ce e drept, în unele părți s'au înființat; activitatea lor însă a înfriurit foarte puțin asupra culturii poporului român — bine înțeles a plugarilor — pentru cari îndeosebi, precum se vede, s'au făcut numitele dispozițiuni.

Nici biblioteci populare, nici mașini agrare, nici școale de pomărit și vierit, nici grădini și economii model, nici vre-un alt fel de însoțiri folositoare pentru țărani nu s'au înființat.

Ici-colea, când și când, câte o învățătură la priceperea țeranului, tare rar câte un premiu pentru încurajarea la muncă stăruitoare într'o direcțiune sau alta, iar câte odată și câte un mic ajutor învățăceilor dela meserii — în timpul din urmă făcându-se începutul la centru și cu încurajarea scrierilor pentru țeran..

Să fim bine pricepuți — vorbim de activitatea despărțămintelor —, care nu trebuie să se confunde cu activitatea adunărilor generale ale Asociațiunii și cu aceea a comitetului central.

În ce privește agenturile comunale, dispozițiunile au rămas numai pe hârtie, căci nici măcar o sigură agentură n'a funcționat și nu funcționează în regulă.

Deci, în mod nemijlocit pentru țeran nu s'a făcut aproape nimic; deși tocmai el are lipsă mai mare de ajutor și de stimul pentru întocmirea în mod mai rațional a vieții și activității sale în toate direcțiunile.

În decursul celor 28 ani, dela aducerea regulamentului privitor la despărțemintele și agenturile Asociațiunii transilvane, multe bune s'ar fi putut face pentru țeranul nostru; dar stat-am oarecum ca într'un fel de zăpăceală, fără a ne pute reculege pentru o acțiune energică, măcarcă indicată ne era calea, ce trebuia să o urmăm.

Dacă însă așa a fost în trecut, nu e iertat să se mai continue și pe viitor aceasta stare păgubitoare, scoasă la iveală și combătută din toate părțile.

Însuși directorul actual al foii „*Transilvania*“ accentuează în Nr. prim de sub conducerea D. Sale: *„interesele noastre economice nu sunt de fel ori nu îndestul de cultivate și între împrejurările date numai prin Asociațiune s'ar pute cultiva.*“ Și așa și este.

Dar cum? Calea ne este indicată în noiele statute ale Asociațiunii și anume în §-fii 37, 45 și 47, în cari se cuprind aproape tot acele inviațiuni, ce le-am citat mai înainte din regulamentul dela 1869, cu diferința, că punctul *b)* unde se dice: *„prin câștigarea de modele și mașine agrare și prin arătarea, că cum sunt de a se întrebuința acelea — acest punct este omis din statutele cele noue cum și p. g), care era de următorul cuprins: „prin capacitatea poporului despre aceea, ce strică și folosesece atât singuraticilor, cât și întregului popor.*“

Rămân însă și fără de aceste două puncte destule probleme mari de deslegat pentru cultura poporului și pentru progresul seu, atât în privința spirituală cât și în cea materială; iar aceste probleme vitale pentru națiunea noastră le vom pute rezolva mai ușor și mai îngrabă prin mijlocirea despărțemintelor și agenturilor Asociațiunii; voiu spune deci mai întâiu, ce am de spus cu privire la:

Despărțemintele Asociațiunii.

1. Acestea e cu scop să nu fie prea vaste, 10 comune s. e. fiind de ajuns pentru a forma un despărțământ, pentru ca cu atât mai iute să-i vină rândul fie-căreia de a se ține într'insa adunarea generală și pentru ca cu mai multă înlesnire să poată participa reciproc poporul din o comună la adunările din comunele vecine; de altă parte pentru a-i-se ușura și comitetului din despărțământ activitatea, care, cu chipul acesta, ar pute fi mult mai intensivă și controla mai eficace.

2. Când cu ocasiunea adunării generale a despărțământului în o comună, comitetul, studiind de mai înainte starea și lipsele respectivei comune, să stăruiască din toate puterile a capacita pe oameni pentru: a înființa o bibliotecă, o asociațiune de temperanță, o tovărășie agricolă, o bancă sătească, o școală pentru prăsirea de viță americană sau de pomi ș. a., tot atâtea instituțiuni, ce sunt de neapărată trebuință pentru fie-care comună; astfel că din nici o comună comitetul să nu se depăr-

teze fără a pune la cale măcar și numai unul din numitele lucruri bune, căci numai cu chipul acesta va lucra în direcțiune practică, care la tot casul are să fie împreună cu succese.

Firesce că, pentru-ca astfel de întreprinderi să reușească, este de lipsă ca comitetelor să li-se deie dela centru instrucțiuni până în cele mai mici amănunte, chiar și modele de vorbiri (cuvântări), apoi proiecte de statute și regulamente pentru diferitele instituțiuni, ce sunt de a se înființa; iar cerënd trebuința, a esmite din când în când chiar și câte un membru al comitetului central, care să influințeze scoaterea la bun sfârșit a chestiunilor luate în prospect.

3. Pe lângă cele numite în punctul precedent, comitetele despărțemintelor ar mai puté face mult pentru cultura poporului, ajutând copiii talentați și cu purtări bune din diferitele comune la învățatură de carte, le meserii, la negoț și mai cu samă pe cei ce vor învăța economia. Spre acest sfârșit ar trebui să se pună pond pe împrejurarea, ca cât mai mulți învățători să iee parte preste vară la cursuri de vierit, pomărit, albinărit, pentru cultura viermilor de mătăsă ș. a. ramuri economice, spre a puté astfel lucra și ei cu mai mult succes pentru îmbunătățirea stărilor economice din comunele lor.

4. Trebuie să se facă cea mai estinsă propagandă, pentru ca adunările despărțemintelor să fie bine cercetate, nu numai de inteligență, ci și de țeranii din comunele, unde se țin respectivele adunări, cum și din comunele vecine, făcându-se regulă, ca măcar membrii agenturilor din toate comunele despărțemintului să participe.

Capul lucrului e însă la aceste adunări ca și țeranul să priceapă pe deplin învățăturile și pertractările; de aceea să i-se vorbească la înțeleș, redactându-se chiar și protocoalele și alte acte în limbagiu popular. Zamă lungă să nu se facă, ci totul să fie tractat scurt și cuprințetor; iar ce se poate preda în mod intuitiv — pentru mai bună pricepere a poporului — să se arete.

Nu trebuie să se proceadă luându-se toate ca în fugă, ci cu răgaz și, nesfârșind până la timpul mâncării, să se continue după aceasta, pentru că nu mâncarea, nici desfătarea sunt scopul acestor adunări, ci munca serioasă și perseverantă pentru cause atât de însemnate, cum sunt cultura poporului și îmbunătățirea stării lui materiale etc.

O singură adunare generală ține despărțemintul într'un an și chiar și aceea să fiă numai ca de clacă? Așa să nu ne mirăm apoi, că treaba nu merge. Nici nu poate să meargă un lucru, pentru care nu se desvoaltă cel mai mare zel și cea mai curată desinteresare.

5. Pentruca însă treburile, de cari vorbim, să meargă bine, avem trebuință de bani și tocmai lipsa acestora ne ține în loc dela săvârșirea multor lucruri, a căror necesitate o simțim și o recunoaşcem din destul. Dar și bani am puté să avem, împărțindu-ne mai bine treburile preste tot și chiar și numai cu ocasiunea adunării despărțemintelor;

dacă n'am fi „scumpi la tărițe și ieftini la făină“, dacă chiar și cu acea ocaziune n'am da prea mult pe podoabe, beuturi ș. a., trezindu-ne astfel la urmă, că am spesat sumedenie de bani, nu însă spre scopurile Asociațiunii, ci umplând buzunarele crișmarilor, adesea și aceștia străini.

Agenturile comunale.

Fie-care agentură constă, cel puțin, din 4 membri. Chiemarea lor este între altele: a înmulți venitele Asociațiunii, a griji biblioteca populară din comună și a face propuneri în interesul Asociațiunii.

Astfel precizat scopul agenturilor comunale, activitatea lor s'ar restrânge aproape numai la încassarea de bani și îngrijirea bibliotecii.

Deși frumos este acest scop, totuși mărginindu-se activitatea agenturilor numai la atâta, rezultatele intenționate nu vor fi nici când îndestulitoare.

Dar nici că se poate restrânge numai la atâta activitatea agenturilor. Și că așa e, ne arată ș. 37, în care se indigitează, că chiemarea desp. este, între alte multe: a înființa și susține prin comune școli de pomărit și vierit, grădini și alte economii model cum și a pune la cale înființarea de însoțiri folositoare. De unde se vede, că agenturilor Asociațiunii încă le este rezervată o activitate destul de estinsă și foarte nobilă.

Încheind îmi exprim convingerea, că a venit timpul să se facă un plan cât mai amănunțit de acțiune în gener, îndeosebi pentru despărțeminte și agenturi. Acest plan să se urmeze cu stăruință, îngrijind ca și țeranul să simțească și recunoască bunătatea Asociațiunii, căci el numai astfel se va pute însufleți pentru scopurile ei.

Un membru al Asociațiunii.

„DIE ERDE UND IHRE VÖLKER“ DESPRE REGATUL ROMÂNIEI.

În opul geografic german „Die Erde und ihre Völker. Ein geographisches Hausbuch von Friedr. von Hellwald. 4. Auflage, bearbeitet von Dr. W. Ule,“ fasc. 20 din anul curent tocmai s'a publicat un articol despre regatul României, care credem, că va interesa mult pe publicul nostru cetitor și chiar pentru aceea îl reproducem în cele următoare, ca să se vadă ce judecată se presintă în acel articol marelui public german asupra unei mari părți a poporului român și asupra țării locuite de el. Iată acel articol:

«Regatul României»

„Aceasta țeară carpatină aparținătoare preste tot Europei de ost, care cuprinde 131,000 km.² și 5 milioane locuitori, se compune din Principatele dunărene Valachia și Moldavia și formează dela 1881 un regat, având un regim constituțional cu un senat și cu o cameră de de-

putați aleși de către colegiile electorale. Armata în timp de pace e de 50,000 ostași și pe Dunăre, râul de graniță către Bulgaria, se întreține o mică flotilă. Port maritim are România numai în Dobrogea cu un mal de mică întindere la Pontus. Acesta este portul Constanța, legat cu Cernavoda dela Dunăre prin o cale ferată, ce strătaie Dobrogea. Valachia este povârnișul sudic până la Dunăre al podeiului transilvan (des siebenbürgischen Hochlandes) și se împarte prin Aluta sau Olt în Valachia mică (de vest) și cea mare (de est); riulețul Milcov o desparte de Moldavia, coasta de est a Transilvaniei, udată de cele trei brațe ale Dunărei și de Siret. Caracterul țării îl determină înălțimea, extensiunea, lărgimea, povârnișul și cumpăna apelor Carpaților, întinși ca un puternic arc dela vest preste nord la est; ea (țeara) este lămurit împărțită în regiunea munților, a dealurilor la mijloc și a șesului. Munții înalți cu stâncile și pădurile lor seculare ascund tot soiul de metale, prețioase isvoare minerale, fiare selbatice și mari masse de lemne; dar aceste comori zac în — și pe pământ greu accesibile, puțin cunoscute și aproape neatinse de mână omenească; ținutul dealurilor nutrește pe grasele sale pășuni turme nenumărate, de carnea lor însă poporul nu are parte, iar pieile lor se argălesc și se lucră mai bine în străinătate, decât în țeară; vin nobil și plin de foc se produce în abundență, dar cultura și manipularea lui este negleasă, până când în sfârșit înaintând spre sud, ajungem la grănarul Europei. Aici se produce grâu, porumb, toate celelalte soiuri de cerealii și fructe în belșug nemărginit, fără osteneală și într'un pământ, care încă ani îndelungați nu va ave trebuință de gunoiu; se produc și poame excelente, dar în mică cantitate, deoarece cultura lor recere deja răbdare, pricepere și osteneală. Acestea sunt comorile și avuțiile de tot soiul, ce prevedința binevoitoare le-a dăruit Românilor în mare abundență din timpuri străvechi; aceasta îmbelșugată productivitate a naturei facilitând însă modul de traiu fără osteneală al poporului, pe acesta îl face leneș și de aceea a putut să-l țină timp atât de îndelungat supus cnutei și robiei. România e o țeară bogat dăruită cu tot soiul de avuții, aici găsești măreția naturei la munte și melancolia la șesul nesfârșit. De aici iubirea cea mare a Românului pentru țeara sa, a cărei bogăție și frumseță naturală alină și covârșesce toate necazurile lui pământesci și nu fără drept dice el străinului: „cine a beut odată din apa Dâmboviței, acela mereu însetează și o dorește“ (vrea să dică: „Dâmboviță apă dulce, cine-o bea nu se mai duce).

„Românul, probabil urmaș al vechilor Daci, vorbesce un idiom aparținător familiei limbilor romanice, se ține de biserica grecească; preste tot e de statură mijlocie, câte odată chiar mic și sec (mager), de un caracter sudic, de rassă puternică, în care precumpănesce frumseța bărbaților cu dinți albi lucitori, mâni și picioare elegante (zierlich), plin de grație la mers și ca păstravii de iuțimea fulgerului în mișcări; el are puțină trebuințe trupesci, iar sufletesci aproape de loc; e de o pricepere

uşoară, bun la inimă, ospital, de o răbdare rară în strapaţe, în cas de lipsă viteaz, dar leneş şi bănuitor, ignorant şi superstiţios. Precum întrec bărbaţii preste tot, în ceea-ce privesce frumseţa corporală, pe femei, altcum şi ele frumoase (prächtig), aşa trebuie hotărit să le recunoaştem acestor din urmă o valoare mai mare; ele în ceea-ce privesce educaţiunea şcolară sunt încă cu mult mai neglijate decât sexul bărbătesc, dar posed dela natură bune dispoziţii morale şi intelectuale. În timpul mai nou sub energica domnie a regelui Carol, un Hohenzollernian, se poate observa un progres extraordinar pe toate terenurile vieţii economice şi spirituale. Acela ne pune în stare de a cunoaşte, cât sunt de mari şi trainice bunele dispoziţii şi calităţi ale poporului român. Circa $3\frac{1}{2}$ milioane Români, aşa dar $\frac{3}{4}$ părţi din populaţiunea totală, sunt ţărani.

„Dacă fumul ori lătratul cânilor nu-i vestese călătorului deja din depărtare prezenţa unui sat, i-se poate întâmpla să găsească cutare sat chiar înaintea nasului seu, deoarece-ce cele mai multe case, ori mai bine bordeie, cu ferestrele mici aproape de suprafaţa pământului, zac cufundate în pământ şi coperişul lor conic făcut din împletituri de paie ori din coceni de porumb, măcinate de vreme şi ici colo acoperite cu muschi, pot seduce şi un ochiu bun. Dacă şoseaua trece prin sat, intrarea şi eşirea este adese-ori închisă prin câte o grindă mobilă, ce ţi-o ridică copii cersitori de Țigan, goli de tot ori pe jumătate. Marea majoritate a poporului Țeran locuesce în astfel de bordeie sărăcăcioase, cari cuprind 2 încăperi, dintre cari una serveşte ca odaie de locuit, de durmit şi ca culină şi pe lângă aceea mai adăpostesce şi tot felul de animale mărunte, iar cealaltă serveşte ca loc pentru păstrarea proviziunii şi a nutreţului. Trei soiuri de animale sunt bogat reprezentate în satele românesce: porcii, câinii arţăgoşi şi — purecii. Rar poţi găsi o grădinuţă cu ceva verdeţuri, ori chiar cu flori, cu pomi ori arbori umbroşi. Mai mult se cultivă totuşi prunele, deoarece-ce ele cer mai puţină grijă şi din ele se fabrică plăcuta „ţuică.“

„Românul ajunge de timpuriu la maturitate, dar şi îmbătrânesc de timpuriu; căsătoriile încă se încheie de timpuriu şi ele sunt de regulă binecuvântate cu mulţi copii, dintre cari însă majoritatea nu ajunge anul al şecelua al vieţii. La nasceri prevalează sexul bărbătesc, dar acela se şi distinge prin o mortalitate cu mult mai mare. Cu 25—30 ani femeia română, în tinereţă aproape fără excepţiune de o statură junonică, devine o betrână matroană sbîrcită, căci ea şi aici este chinuită vită de povară, pe când domnul şi stăpânul ei joacă bucuros rolul trândavului. Poţi vedea adese-ori câte o femeie de 18 ani mergînd la câmp cu un prunc pe spate, cu altul în pantece, pe nu al treilea trăgîndu-l după sine acăţat de poalele hamei sale, cu o povară oare-care pe cap şi cu o furcă mică de tors în mână. Portul ei este caracteristic prin cămaşa lungă, prin lipsa unei rochii, cu şurţe înainte şi 'napoi şi prin cărpa înfăşurată în jurul capului într'un mod pitoresc. Felul şi modul

cum își cultivă țeranul via și agrii, uneltele și utensiliile sale, carēle, toate necioplite, neîndemânaticе și greoaie, recer multă încordare, timp și puteri prădate și împuținează venitul și câștigul. Ici-colo, ce e drept, unii proprietari bogăți și inteligenți introduc îmbunătățiri, dar procedura lor este imitată numai cu greu și pe încetul. Țeranul suferе mai departe din cauza marelui mulțimi de sărbători bisericesci, prin a căror serbare se păgubescе greu bunăstarea lui trupească și spirituală, iar țerii i-se înfig rănile cele mai adânci, stânginindu-i-se înaintarea în bunăstare. Hrana țeranului este în preponderanță de natură vegetală și mai ales porumbul, care se consumă pregătit în diverse moduri. Măncarea lui națională este mămăliga, iar beutura de predilecțiune rachiul de prune, „țuica“; după aceste urmează celelalte cereale, apoi laptele, ouăle și numai în rândul ultim carnea, anume cea de porc. La petreceri ocupă locul prim musica și dansul; un lăutar reu își pune în picioare un sat întreg și desleagă toate gurile; toate cântecele și jocurile au caracter național, ele sunt acuși răsfățate și sălbaticе, acuși line induioșătoare și foarte grațioase; ții-se presintă o frumoasă icoană, când veđi cum se aruncă în joc feciorii plini de foc cu fetele cochete în șiruri pistrițe (bunt) și în portul lor cu gust. Stofele de haine se țes și se pregătesc aproape toate în țeară; lucrarea e frumoasă și chiar elegantă; portul și croiala foarte cu gust, găteala și jocul de colori bătătoare la ochi sunt foarte căutate. Durere, că bărbații se dau bucuroși la beție și ajung ușor la certe săngeroase. Omorul și furtul de vite sunt crimele principale ale populațiunei dela țeară, a cărei educațiune școlară stă pe o treaptă inferioară.

„Economia de vite se poartă preste tot fără sistem, iar în special cultura cailor, splendidă încă pe timpul lui Frideric cel Mare, este chiar neglijată; tot atât de puțin poate fi vorbă despre o agricultură rațională; dacă urmează unul după altul mai mulți ani roditori, oamenii sunt mândri de recolta obținută fără osteneală, iar dacă se întemplă recolte slabe și epidemii pustiitoare de vite, aruncă vina pe disgrația elementelor ori pe mânia cutărui sfânt ofensat. Omul din alte părți ale Europei nici idee n'are, câtă sumedenie de bani aduce în țeară câte un an cu noroc, dacă adevărat în prima linie au prosperat porumbul, grăul și celelalte cereale și dacă epidemiile, seceta, incendiul câmpiilor ori gerul nemilos n'au pustiit numeroasele turme. Fiesce-care, și omul cel mai sărac, se bucură atunci de o anumită prisosință, se îmbuibă fără griji și uită tot necazul suferit înainte; atunci se deșteaptă o sălbatică poftă de voiagiu, care pe cei cu stare mai bună îi mână cu grămada preste graniță și nu mai puțin folos decât fericita patrie au din o astfel de recoltă abundanță cunoscutele băi de lux și prăvăliile de confecțiune din Viena și din Paris.

„Dacă avem în vedere, că pe 1000 locuitori cad 7 industriași; dacă considerăm, că diferitele întreprinderi industriale mai mari ce există se

afă mai cu seamă în mâinile străinilor, și ne convingem din rapoartele comerciale, că de exportul produselor industriale abia se poate vorbi, pe când din contră cele mai importante produse brute trebuie să se trimită în străinătate pentru a fi lucrate după recerință și a se reintoarce ca marfă folosibilă în patria lor, cum se întâmplă cu făina, pielea, stofele de lână, potassa și altele asemenea, ne va fi permis cu drept cuvânt a o spune, că România în privința industrială este o țeară foarte săracă. Românul prin clima și condițiunile naturale ale țerei este avisat înainte de toate la agricultură, la economia de vite și la ridicarea exploatațiunii minelor, și va trebui să treacă încă un șir de ani, până-ce vor fi reprezentate în țeară chiar și produsele industriale mai importante într'o măsură corespunzătoare trebuinței și căutării lor. Că se fac în țeară mișcări și îmbunătățiri și în privința aceasta, vedem din sporirea neîncetată a nouelor întreprinderi și întocmiri, cari însă totuși încă nu sunt de ajuns pentru a elupta independența României față cu străinătatea. Comerțul mare se găsește în mâinile străinilor, cari, câtă vreme numai puține firme românesce se luptă cu succes în contra acestei apăsătoare concurențe și marea majoritate se îndestulesce cu câștiguri mai mici, îi prescriu legi și își fac țeara și pe producții ei tributari. E însă afară de ori-ce îndoială, că mișcarea comercială ar pute și ar fi cu mult mai mare, dacă ar dispune țeara în interiorul ei de mai numeroase și mai bune căi de comunicațiune; nu găsești în toată întinderea țerii nici o singură șosea, care să fie întreținută cel puțin într'o distanță de câte-va oare în stare cum se cade. Dacă poți suporta nesupărat masa cea deasă de pulbere, poți călători prin țeară ușor pe micile drumuri și căi bătute în timp de secetă continuă și îndelungată, lipsește-te însă de ori-ce călătorie, chiar și de cea mai scurtă, îndată-ce au căzut ploii abundante și au muiat terenul lutos și așezat și au umplut și alungat preste malurile lor plane multele pârăe, văi și râuri. În timpul mai nou însă s'au întreprins cu mare energie construirea de căi ferate în mai multe direcțiuni principale. În prezent dispune țeara deja de 2600 km. căi ferate.

„În toată întinderea țerei dela Turnu-Severin până la gura Sulinei curge Dunărea formând una din cele mai comode căi europene de comunicațiune. La Dunăre sunt situate mai multe piețe de primul rang și mult considerate în lumea comercială, ca: Galații (cu 60,000 locuitori) între gura Siretului și a Prutului, de unde afară de cereale se exportează: lemne, sare, lână și petrolu; Brăila (cu 47,500 locuitori), cel mai însemnat port dunărean al Valachiei cu docuri principale pentru cereale; și Giurgiu (Giurgewo) având legături și afaceri cu toate emporiile comerciale însemnate ale străinătății. Un număr de porturi mai mici, ca: Turnu-Severin, Calafat, Turnu-Măgurele, se bucură asemenea de o viuă mișcare comercială, totuși în aceste nu se încheie afaceri de întindere atât de colosală, ca în cele numite mai sus. Numeroase

corăbii și vapoare, barce și șalupe aparținătoare tuturor națiunilor brădează latul fluviu, anume dela Braila în jos, și aleargă prin acum neprimejdiosul braț al Sulinei către Marea-neagră, carea totuși dela deschiderea canalului de Suez a devenit o cale înfundată. Celelalte orașe însemnate ale României sunt: Craiova în Valachia mică, Focșani lângă Milcov, Ploiesci, Iași (73,000 locuitori) nu departe de Prut, capitala Moldaviei, și Bucuresci ori Bucarest la Dâmbovița (196,500 locuitori), capitala Valahiei și acum a României întregi.

„Bucuresci, capitala română, provădută cu o universitate, este orașul celei mai grozave (ărgsten) murdării și al luxului celui mai rafinat; lângă colibi ticăloase se ridică mărețe palate; cu strade desfundate, 10,000 ecuipe și 30,000 cai de lux. Aici poți observa, că apusul civilizat stă la o parte și te atinge mult orientul. Ți-ar trebui mai mult de 5 oare, ca să încunjuri orașul, căci multe case, mai ales în suburbii, sunt împrăștiate și încunjurate cu un fel de grădini. Populațiunea numără circa 8—10,000 europeni străini, cari represintă cu deosebire elementul cult, circa 5,000 Jidani, reprezentanții comerțului și 9,000 Țigani. A descrie Bucurescii este tot atât de greu, ca și a-l percurge. Cam în mijloc se află cartierul comercial cu cele 4 strade principale, cu teatru, palate princiare, prăvălii, în cari sunt expuse vederii toate lucrurile de fabrică și obiectele de lux din apus și din orient, apoi cafenele o mulțime. Aici te află încă într'un ținut europeanesc, între case cu un aspect foarte respectabil. Dar afară de acest cartier te simți numai decât în Valachia; acolo colibi și case stau în disordine lângă-olaltă și totul apare ca un număr oare-care de târgșoare și sate legate între sine prin câte-va drumuri.“

Articolul este provădut cu 2 ilustrațiuni, dintre cari cea dintâiu represintă un păstor desculț cu un crac de lemn pe umăr, iar a doua o păreche de țărani tineri.

N. Togan.

POVESTE

despre bărbatul care a știut limbi multe și despre pățaniile lui cu nevastă-sa.

Un om bogat avea togmiți într'o Ți de lucru 22 de cosași afară la câmp (sălaș).

Bun la inimă cum era, omul n'avea datină să stee haiduc după bieții muncitori, totuși puțin înainte de ameați socoti să meargă, așa în preumblare, până la ei, să vadă cum o duc?

Cosașii s'au fost apucat de dimineată la lucru. Au dat, ce au dat, când pela resărit de soare, de unde, de unde nu, iacă le veni înainte un șerpe, și le umbla tot pe dinaintea coaselor. Șerpele, ca șerpele, bidigană necurată și urită, te umple de greață și fiori numai când o vești. Deci și oamenii haid! după el... ba încă în fugă să'l ajungă, dar înzădar, că

în ațîțarea lor cea mare, le trecea numai vremea de lucrare, dar pe drac să pue brâncă nici de fel.

Și asta așa a fost.

Dar amu ei, ca să nu se aleagă cu fugă lungă, vremea mâncată și ziua fără plată, s'au întors la lucrul lor și unul apuca cu brasda înainte, ceia-lalți în rând după el și așa horșăiau de gândiai că toată iarba or tăia-o cu pământ cu tot. Când au dat mai bine în lucru, au dat în brasă cum s'ar dice, iacă pozna de șerpe iarăși le veni în cale: dinșii iarăși se iau după el, și nici poveste să-l ajungă. Veșënd, că înzădar se căznesc, mai le veni a crede că-i cel necurat și pe urmă-l lăsară într'atâta, apoi făcându-și sfânta cruce și osteniți de alergare s'au pus la hodină și atunci numai ce nimeresce gasda:

— Ei, oameni buni, ce-i asta? — țise el. Par'că v'au durmit coasele și n'au veșut astăzi iarba?

Oamenii dădeau din umere, că ce să țică? „Ui-'te și ui-'te d-ta, un șerpe ne-a făcut *luđi*¹⁾, că ne-a umblat tot în calea coaselor, noi ne-am dat după el, că doar l-om prinde și numai ne-am pomenit că-i soarele la ameați.

— Lăsați-i *inde*²⁾-va un colț de iarbă să șeadă acolo, iar voi dați și vă purtați, până 'n sară să gățați, să nu se lățească ađi-mâne vestea prin sat, că a-ți fluerat o đi după șerpi, broasce, ori mai știu ce.

— Drept ai đis, dar fii în bună pace și odihnit din partea lucrului, că noi am stricat noi om togmi, respunseră oamenii.

Gasda se întoarse înapoi.

În drumul său cătră casă îi trecea calea peste un pod. Ajungënd aici, îi sări șerpele înainte — amu pe unde-i ieși în cale — și nici una, nici alta, se încolăci pe lângă piciorul calului (omul era călare) urcându-se în sus cu gura cascătă și limbile scoase înspre om. Când îl veșu omul înlemlu de jumătate și numai atâta-i putu grăi:

— Mă șerpe, eu ți-am făcut un bine și încă un mare bine, că te-am scăpat din gura morții. Iartă-me și tu de ți-am greșit și lasă-mi batăr vieața, că alt bine și de altfel n'am să aștept din partea ta.

— N'ai ce te spăria, om bun, îi răspunse șerpele, că nu-ți fac nici un rău, ba chiar un bine vreau să-ți fac pentru îndurarea dtale, să nu țici, că fapta bună nu se resplătesce. De aceea dă-te jos să-ți scopeșc de 3 ori în gură, că te-oi face de-i pricepe limba paserilor, limba gădiganelor și câtă limbă-i pe pământ, numai de una să aibi grije, adecă să nu spui la cineva ceva despre treaba asta, că *îndată mori*. — Omului îi veni atunci inima la loc, mai înainte socotia că vrea să-l musce, și se dădu jos de pe cal. Șerpele-i scopi de trei ori în gură și-i băgă în cap câte limbi vorbesc paserile ceriului, gădiganele și ferele selba-

¹⁾ nebuni. ²⁾ unde-va.

tice de pe pământ, vitele și dobitoacele, dacă omul acela nu le-a știut, dar nici nu le-a ști nime până-i lumea, și mulțămînd șerpelui pentru face-rea de bine merse liniștit în sufletul lui despre întemplantarea asta până ce ajunse acasă.

Acasă nu o prea ducea cu nevastă-sa, sau mai bine, trăiau așa și așa, ca mîta cu cănele; numai cînt el fiind om cu minte se feria de sfadă ca de foc și cînd începea femeea a-i cînta popesce — se ducea și se mai ducea lăsînd-o să hodoroagească ea singură cînt i-a plăcé.

Odată trebuiau să meargă amîndoi afară la cîmp, ei știu după ce. Bărbatul încălecă un cal, femeea o iapă a fîta; uitasem să Vă spui că și nevasta era tîroasă.

Merseră ce merseră și dela un loc numai ce mornăi iapa: „Ui-te lucru ciudat, de care rar s'a mai întemplantat — să duc eu 4 *suflete* (femeea, pruncul din femee; iapa, mînzul din iapă).

Bărbatul începî a rîde de necazul iepei.

Nevasta-l vîdî.

— Spune-mi bărbate, dîse ea, de ce me rîdi?

— Nu rîd de tine, rîspunse bărbatul.

— Ba de mine, că de altul n'ai de cine, iar de nimica nu rîd, numai luđii.

— Tu femee dă-mi pace, că nu rîd de tine.

— Spune-mi bărbate, că de nu — mai mult nu mînc cu tine de pe o masă.

— Superă-te draga mea, necăjesce-te draga mea, fă ce-ți place și cum îți place, eu odată ți-am spus, că n'am rîs de tine și ți-am spus destul de limpede.

Femeea de unde să lese ceva? că mai tare se mînia și tot îl tolocăni până s'au întors acasă, iar aici se puse în pat făcîndu-se beteagă de moarte, nevrînd să mînânce nimic, să vadă că nu și-a puté îndupleca bărbatul, n'a fi cum a vrea ea, n'a fi ea mai tare: ca pruncul dîcos, că se pune pup în mijlocul curții și nu mînâncă cîte o dî întreagă — numai de ciudă.

Într'o dî se nimeri gasda pela vite de *alipuia* cîte-ceva. Atunci un lup din depărtare n'are ce lucra? Îl pun păcatele, că mai bine n'oiu dîce, de sbiera pe limba sa și urla într'una: „U! U! că la noapte mînc *ireul* gasdei cel mai gras“. — Dar cănele din ogradă nu stă pe lîngă casă de pomană, ci 'și vede de treabă mai bine ca te miri ce slugă. Hai și amu, cînt auđi, vai amar se pomeni, că-i lătră napoi la lup: „Ba turba să te mînânce! Vină numai aicea, că-i al teu dracu!“

Lupul auđînd pe căne, pricepu că a dat de greș și pricepu, că mai bine era de nu urla, că atunci în ceva formă îi putea încunjura cinstita față; dar așa se putea linge despre partea ireului. Și vîdîndu-se păcălit, mai înghiți gol, cum a mai înghițit de cînd pe lume a venit, și-și căntă de treabă în altă parte, dar numai el scie cum? că-l durea de foame.

Gasda într'aceea pricepu urlatul lupului, lătratul cânelui și mânca-rea dintre amândoi. Îi veni a rîde de necazul lor, dar nu dîse cătră nime nici mîc! despre treaba asta, ci gătându-și lucrul pe la vite, merse în casă la nevastă să n'o lese singură — cuc — și necăjită ca vai de ea!?

Aici alta.

Ea din pat cum îl veđu, dîse cătră dînsul: „Vai bărbate, tare am slăbit și cum ași mânca carne din ireul cel mare, că doar o să capăt ceva putere să me ridic cât de cât“.

Bărbatul tăcu. Vrea-ar tăia ireul, dar socotî că numai s'a îngre-țoșa de atîta carne. „Mai bine — dîse el — ți-oiu aduce mîncarea aia, ți-oiu da beutura aia, bunătatea aia“. — Ea de fel! — Veđënd bărbatul, că nu se învoiesce, hotărî să taie ireul, căci ori-cum mai bine ea, decăt lupu, că și de avea cîne harnic, tot cu frica în spate era, să nu-l cer-ceteze. —

Veđënd ea, că i-se face pe voie, își schimbă pofta și dîse:

— Ba n'aș mânca ireul, ci vițelul cel gras.

— Bine tu femeie, apoi uite ce scumpete de vițel e acela! Aș puté cinsti cu el și pe împératul. Țeu, mi-e milă să-l taiu.

— Ți-o fi milă, nu dîc ba — dar de un suflet trebuie să-ți fie mai milă. Și eu nu-ți cer numai așa — că mi-ar veni pofta din senin, ci semnele îmi arată, că de nu mînc — mor!

Drept are — socoti bărbatul — și porunci după un belitor să vie să taie vițelul.

Când auđi de belitor, o întoarse femeia pe coarda adevărată. „Spune-mi bărbate — dîse ea — de ce ai ris atunci, că nu-mi trebuie nimica“.

— Apoi uite tu femeie de ce... și o leacă de nu spuse, că-i era cuvântul pe vîrfu limbei; dar îi veni în minte ce o să i-se întêple, de cumva a spune, și tăcu spre mirarea nevastei. Și mîi! omul lui Dumneđu, ce să facă el amu? Acolea nu mai putea sta, că începu nevasta la el; eși pînă afară, că doar i-sa limpeđi mintea în ceva chip, și apoi a fi ce-a vrea Dumneđu!

Dacă eși afară, cum se uita încoace și încolo, iacă un măgar dând raita prin ocol sbiera într'una: i-a! i-a! și se bucura de o comedie.

Dar un cocoș schiop de mai încolo; „Cu-cu-ri-gu! Bată-mi-te amaru măgar spurcat, ce ești: tot sbieri și te veselesci, de bietul gasdă nici capul nu te doare. Sărac de el, numai 2 ceasuri mai trăiesce... Cu-cu-ri-gu! hm; dar me întorc și dîc! că de vrea-ar avé el minte, ar trăi cât i-a dat Dumneđu să trăiască... Cucu-rigu! Că n'are trebuință de alt leac, numai să ardă pe drăcoaica, care-l ispitesce, apoi las de nu s'a întoarse lucrul!“

Așa grăi cocoșul pe limba lui. Omul asculta și pricepu pe cocoș. Hotărî să facă așa.

Luă o funie cam ca degetul cel mic, o udă în apă să ardă pe unde a pișca și merse în lontru la nevastă. Apoi dă-i Doamne sănătate să

poată răbda pe spate, că numai şuiera funiuța în brânca bărbatului, așa i-o măsura când întinsă, când îndoită, să-i scoată boala din oase și s'o facă sănătoasă.

— Aoleo! bărbate, lasă-me, că nu te mai întreb, până-i lumea.

— Ba nu, mânca-te-ar amaru! Stăi să te invăț a necăji oamenii. Și-i trase vre-o două încă mai țapene.

— Vai, lasă-me, că de nu mor de durere.

— Ba că de n'ai peri — răspunse el — și unde nu-i trase și a treia oară câte-va de gândea, că-i creapă pielea, și pe urmă socotind că i-a fi destul, a lăsat'o cu atâta și din ceasul acela nu l-a mai necăjit și nu l-a mai întrebat câte zile a mai trăit ea.

Așa scăpă omul de cel necurat și de ispitele lui, iar de acelea încolo au început dinșii a trăi în pace și veselie — întorcându-se femeea după bătaia, ce a păpat'o, pe calea cea adevărată — și poate trăiesc și în ziua de astăzi, de cumva n'or fi murit, împreună cu pruncii ce i-au avut.

Iar eu merseiu pe o călicea

Și ve minții povestea așa.

Auđită dela Sanda Moț, în Varșandul-Giulei.

Brașov, la 12 Septembrie 1897 n.

G. Todica.

ȘTIINȚĂ, LITERATURĂ ȘI ARTĂ.

Concurs literar. Societatea pentru crearea unui fond de teatru român a inițiat sub auspiciile sale o întreprindere literară menită a pregăti terenul teatrului român, a cărui realizare este programul acestei societăți.

E vorba de a provede cu material literar acea mulțime de diletanți români, cari în toate unghiurile țării luptă pentru dezvoltarea gustului dramatic și sunt atât de lipsiți de piese ușoare potrivite trebuințelor noastre modeste.

Acestei necesități voiesce să-i corăspundă „*Biblioteca teatrală*“ care sub auspiciile societății pentru fond de teatru român va apare în editura librăriei Nicolae I. Ciurcu din Brașov.

„*Biblioteca teatrală*“ va apare în broșuri format 8° de câte 3—6 coale de tipar cicero și va cuprinde numai piese teatrale. Piesele vor fi traduceri, localisări sau originale și se vor alege deocamdată cu deosebită considerațiune la trebuințele diletanților mai mult piese ușoare de 1, 2 sau 3 acte, de ori-ce natură.

Pentru asigurarea stocului necesar de piese, fără de care nu am dorî să începem editura, comitetul societății pentru fond de teatru român escrie concurs literar cu următoarele:

Condițiuni de concurs.

1. Se deschide concurs fără termin fix pentru piese teatrale traduse, localisate sau originale de 1, 2 sau cel mult 3 acte, menite a fi

edate în „*Biblioteca teatrală*“ a societății pentru fond de teatru român, ediția D-lui Nicolae I. Ciurcu, Brașov. — La concurs pot să participe și piese, cari s’au tipărit deja în vr’o revistă sau vr’un ziar român, dar nu au apărut în ediție separată.

2. Manuscrisurile au să fie scrise (ortografia este cea fonetică obicinuită) numai pe câte o pagină a fie-cărei foi și trebuie să aibă o margine albă de cel puțin 3 degete pentru eventuale corecturi. Fie-care manuscris va fi provădit cu numele autorului, traducătorului sau localizătorului, cu indicarea exactă a adresei sale și cu 4 mărci postale curate à 5 cr. pentru spesele postale ulterioare ale societății în corespondența sa cu autorul.

3. Traducerile și localisările se vor trimite totdeauna împreună cu textul tipărit al originalului, după care s’au tradus sau localizat. Piese tipărite deja în vr’o revistă română sau ziar român trebuie să aibă indicațiunea exactă a numerilor și a anului revistei sau a ziarului, în cari au apărut.

4. Toate piesele întrate vor fi revizuite și date în recenziune la bărbați de specialitate, cari vor avea dreptul și datorința de a face îndreptări și corecturi în toate piesele *localizate și traduse*. Pentru îndreptări și corecturi în textul pieselor *originale* se cere autorizare specială dela autorul, fără de care piesele se vor edita sau remite așa cum s’au înaintat fără vr’o îndreptare.

5. Pentru fie-care piesă primită de comitet (localizare sau traducere) și edată în *Biblioteca teatrală*, librăria editoare asigură autorului un onorar de 5 fl. după coala de tipar, iar recensentului, care revizuesce și întocmesce piesele, tot 5 fl. după fie-care coală de tipar.

Piese originale bune vor fi honorate mai bine, dar nu cu mai mult de maximum 10 fl. după coala de tipar.

Autorul va mai primi câte 20 de exemplare din broșura, în care i-a apărut piesa.

Honorarul se va trimite prin avis postal *din partea comitetului societății*, în timp de cel mult 15 zile după aparițiunea piesei.

Peste tot ori-ce daraveri ale autorilor în chestiunea edițiunii, a honorarului etc. au a se aranja prin biroul comitetului societății pentru fond de teatru și nu direct prin librăria editoare.

6. Autorul. a cărui piesă (fie originală, localizare sau traducere) se tipăresce în *Biblioteca teatrală*, nu are drept la nici un onorar special de reprezentație a piesei din partea nimenui din patria noastră, cu atât mai puțin are acest drept librăria editoare.

7. Honorarele indicate aci în pct. 5 se dau după ediția I, (tiraj 1,000—1,500 exemplare). La o eventuală a II. ediție se va stabili și plăți onorar deosebit autorului.

9. Societatea pentru fond de teatru și librăria editoare nu primesc nici o responsabilitate de drept civil în chestiunea drepturilor de autor

și editor al originalelor, după cari i-se înaintează traduceri și localisări spre editare. Toată răspunderea în această privință îl privesce pe traducătorul sau localisătorul piesei.

9. Manuscriptele sunt a se înainta recomandat la adresa domnului *Virgil Onițiu*, director gimn., vice-president al societății pentru fond de teatru român, Brașov.

Din ședința comitetului societății pentru fond de teatru român, ținută în Brașov la 26 Maiu v. 1897.

Pentru comitet:

Virgil Onițiu,
vice-președinte.

Vasile Goldiș,
secretar.

ASTRA.

(*Sciri din simul Asociațiunii*).

† *David Baron Urs de Margina*. Eroul dela *Solferino* și *Lissa*, neînfrântul ostaș pe câmpul de luptă pentru gloria tronului și a patriei, neobositul muncitor în ogorul culturai neamului românesc, cavalerul ilustru al ordinului Maria Teresia, colonelul ces. și reg. în retragere *David Baron Ursde Margina* în 10 Septembrie n. a. c. a trecut la o viață mai bună.

Organul „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român“, al carei membru fundator a fost marele defunct și tot odată într'un șir lung de ani un devotat membru în comitetul central al ei, cu durere se asociază doliului general.

În cele următoare dăm o scurtă schiță biografică a marelui fiu al poporului român.

David Baron Urs de Margina s'a născut la 1816 în comuna Mărgineni, comitatul Făgărașului, din părinți grănițeri. În etate de 18 ani (1 Iulie 1834) intră în primul regiment român de graniță ca simplu gregar și prin hărnicia sa înaintă din treaptă în treaptă, elușându-și în 1 Martie 1841 rangul de sublocotenent cl. II.; la 20 Octobree 1848 ajunse locotenent și în această calitate în anii furtunoși 1848—49 luă parte la luptele dela: Oșorheiu, Lörinczfalva, Ūrmös, Hidvég, Semeria, Kászon-Ujfalu și Bükszád. Pentru bravura dovedită în lupta din urmă fù decorat cu crucea pentru merite militare și cu ordinul rusesc Sf. Ana. În 30 August 1849 avansă la rangul de căpitan cl. II.; la 19 Novembre 1850 fù transferat la regimentul 34 de infanterie; la 24 Ianuarie 1851 înaintă la rangul de căpitan cl. I. și la 5 Maiu 1859, deodată cu transferarea sa la regimentul 52 de infanterie, avansă la rangul de maior. Ca comandant de batalion luă parte în același an la răsboiul contra Franciei și Piemontului, excelând prin vitejie extraordinară în lupta dela *Solferino* prin susținerea eroică de 4 oare a Medolei cu 10 companii și 2 tu-

nuri, contra întregii divisiuni Luzy a trupelor francese. Pentru aceasta rară vitejie maiorul Urs fu distins cu ordinul coroanei de fier cl. III., cu crucea de cavaler a strălucitului ordin Maria Teresia și pe baza acestuia cu titlul de baron. Pentru a cunoaște importanța acestei rari distincțiuni din urmă notăm, că ați în întreaga Monarchie numai 8, iar în străinătate numai 4 nume ilustre se pot mândri cu ordinul Maria Teresia, care se dă numai pentru vitejie extraordinară dovedită în câmpul de războiu. La 1 Februarie 1860 maiorul Urs e transferat la regimentul 64 de infanterie; la 14 Novembre 1861 avansează la rangul de vice-colonel, iar la 29 Octobrie 1863 la rangul de colonel, în care calitate la 18 Decembrie 1864 fû trecut la pensie, din cauză, cum se țice, că a promovat în puterea rangului seu de colonel, după stările de atunci, pe un tinăr oficer român, neagreat superiorilor sei. „Mulți viteji — țice cu drept cuvânt excelentul panegirist al baronului Urs — a avut primul regiment român de graniță, care se întinde în sudul Ardealului dela Porțile-de-fier până în țara Bârsei, însă nici unul nu se poate asemăna cu David Urs de Mărgina. Acesta n'a făcut cariera pe baza științei militare câștigate în școală, ci s'a înălțat din treaptă în treaptă pe baza calităților sale extraordinare, asemenea generalilor renumiți, pe cari Napoleon cel Mare îi ridică din șirurile soldaților de rând“. După 2 ani de retragere, colonelul Urs e chemat din nou sub arme în războiul din 1866 și i-se încredință lui comanda insulei și a fortăreței *Lissa*, cel mai important punct în lupta cu Italia; apărându-se cu bravură în trei țile contra atacului cumplit al flotei italiene, îi succese să o oprească în înaintarea ei până la sosirea escadrei împărătesci sub contra-admiralul Tegetthoff în 20 Iulie. În 1 Februarie 1867 colonelul baron Urs fû trecut din nou la pensie.

Cu aceasta alt om, după o carieră militară atât de strălucită, și-ar fi privit de încheiată activitatea publică și ar fi odichnit pe laurii câștigați în lupte glorioase, nu așa însă baronul Urs; pe dînsul neactivitatea l'ar fi omorît. Spiritul lui viu și neobosit a trebuit să-și caute alt teren de muncă și l-a găsit în mijlocul poporului român, în mijlocul iubiților sei grănițeri din regimentul rom. I., teren rodnic în fapte mari ca și câmpul de războiu. După câștigarea fondului de montură al foștilor grănițeri pentru scopuri culturale, îl vedem pe baronul Urs în fruntea comitetului administrativ de fondul și școalele grănițeresci, înființate în comunele aparținătoare fostului regiment rom. I. de graniță, muncind cu o perseveranță uimitoare mai bine de un pătrar de veac pentru ridicarea școalelor încredințate conducerii sale la școale de model, în ceea-ce privește instrucțiunea noastră poporală, și zidind în multe comune adevărate palate culturale noastre naționale. Dar fatală desmăgire! Resplata muncii sale îndelungate a fost durerea de a se vedé silit să lase pe mâni străine opera culturală începută și dusă de dînsul la înflorire, și aceasta durere nu puțin va fi contribuit la scurtarea țilelor vieții sale. Caracteristică pentru iubirea baronului Urs față cu tinerele odrasle ale

foștilor grănițeri este dispoziția sa făcută înainte de moarte, ca să se dăruiască din rămasul seu câte o coroană fie-cărui școlar din comunele vecine grănițăresci Orlat și Vestem, care va participa la înmormântarea sa.

Dar activitatea baronului Urs nu s'a mărginit numai la atâta. Om de fapte și de jertfe, pe baronul Urs îl vedem îmbrățișând cu toată căldura inimei sale nobile toate ideile de progres, sulevate în deceniile din urmă în mijlocul poporului român; ori-ce întreprindere, care țintea la ridicarea poporului nostru pe terenul cultural, social, economic, bisericesc și național, găsia un puternic și devotat sprijinitor în persoana lui. Când vorba era de jertfă, pe baronul Urs îl găsim jertfind sume considerabile în fruntea tuturor listelor de colecte pentru scopuri românesci. În special „Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român“ îl numără între membrii sei fondatori și un lung șir de ani între membrii cei mai devotați și desinteresăți ai comitetului seu central. Este încă viuă în memoria Sibienilor îngrijirea și interesul deosebit, cu care marele defunct supraveghia și de și zidirea falnicului institut ridicat culturai femeii române. „Albina“, primul institut rom. de credit și de economii în patrie, îl numără asemenea între fondatorii ei; apoi câte alte instituțiuni nu și-au pus temelii cu jertfa oferită de acest mare și darnic bărbat? Coroana binecuvântatei sale activități o formează fără îndoială dispoziția sa ultimă, prin care întreaga sa avere aproape la 50,000 fl. mo depuse pe altarul culturai neamului românesc. O astfel de viață, astfel sfârșită, ne va fi pururea o pildă strălucită, care — după vorba panegiricului — ne va șopti, „cum trebuie să fim, ca să fim cum trebuie.“

Înmormântarea marelui bărbat, săvârșită Duminecă în 12 Septembrie n. a. c., fu vrednică de faptele lui. A pontificat însuși I. P. S. Sa Mitropolitul Dr. *Victor Mihályi* de *Apsa*, cu asistență numeroasă. Un public enorm: inteligență fără deosebire de naționalitate, popor, reprezentanți de ai foștilor grănițeri, numeroși școlari din Orlat și Vestem, o companie de infanterie și 2 baterii de artilerie au dat marelui defunct ultimul onor. Terminată ceremonia religioasă, secretarul mitropolitan, dl Dr. *Augustin Bunea*, a rostit un avântat panegiric, după care sicriul fu așezat în cripta zidită lângă biserica parochială gr. cat., alătura cu mormântul neuitatului fondator al presei române, George Barițiu.

Odichnească în pace!

(nt.)

† *Alexandru Roman*. Repede unul după altul ne părăsesc aleșii noștri din generația bătrână, cari și-au pus cele mai bune ale lor puteri în serviciul causei poporului român, muncind o întreagă viață cu rar zel și abnegațiune pentru ridicarea și fericirea poporului, din care s'au născut. Încă nu s'au răcit deplin rămășițele pămâtesci ale altui mare și distins bărbat al nostru, și iată ne vedem nevoiți a înregistra cu durere în organul „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român“ o nouă pierdere, pierderea distinsului profesor universitar, membru ord.

al „Academiei române“ și al Asociațiunii noastre, *Alexandru Roman*, răposat la Sebeșul săsesc în 27 Septembrie n. a. c., care mult a muncit pentru „literatura română și cultura poporului român“. În aceste momente dureroase ni se par atât de potrivite tânguitoarele cuvinte ale fericitului nostru bard V. Alexandri:

„Din ți în ți pădurea bătrână se răsece,
Ați un stejar, mâni altul, pe rând se prăbușese,
Și largi poiene triste rămân în urma lor . . .“

Alexandru Roman s'a născut la 26 Novembre 1826 în comuna Aușeu pe valea Crișului repede. Tatăl seu Ioan, originar din Micăsasa, aproape de Blaj, trecuse în diecesa gr. cat. de Oradea-mare pe timpul episcopului Samuil Vulcan și fu numit mai întâiu capelan în Vad, apoi paroch la Aușeu și de aici la Rogoz (cott. Bihorului). Studiile gimn. le-a făcut Alexandru Roman la Beiuș și Oradea mare și tot în orașul din urmă a terminat și studiile juridice și filosofice cu succes eminent; după aceea episcopul Erdélyi l-a trimis în seminarul Sf. Barbara din Viena, unde a petrecut trei ani; anul al IV. de teologie, izbucnind revoluția din 1848, l-a terminat rentors acasă. Terminându-și studiile, a funcționat ca profesor gimn. în Beiuș, unde el a propus mai întâiu în limba română; apoi a funcționat tot ca profesor în Oradea-mare, îndemnând cu căldură tinerimea școlară să ceară catedră de limba și literatura română, ceea-ce la intervenirea episcopului Erdélyi a și urmat; în 29 Ianuarie 1850 obținu Alexandru Roman noua catedră; prin înființarea societății de lectură a tinerimei române din Oradea-mare lucră el cu mult succes pentru deșteptarea conștiinței naționale în tinerime. La 1853 merse la universitatea din Viena să termine cursul de 3 ani pentru profesorii gimn. La 25 Aprile 1857 fu numit translator român la consiliul locotenenței reg. din Buda. La 1861, cu schimbarea sistemului de guvernament, ajunse în disponibilitate, dar în același an fu numit concipist la consiliul restaurat. Vădând Al. Roman necesitatea imperativă a unui organ de publicitate pentru Românii din Ungaria, se puse în legături cu Sig. Pop, căpitanul suprem al districtului Cetății-de-Piatră, și scoase în conțelegere cu dînsul în Budapesta la 1861 foaia „Concordia“, pe care o conduse dela început, semnând ca redactor Sig. Pop. În timpul provisorului cu aspra lege de presă și cu multele persecuțiuni politice, „Concordia“ încă avu parte de 2 procese de presă; în cel din urmă Sig. Pop fu osândit la închisoare și 150 fl. amendă. La 20 Decembre 1862 Al. Roman fu numit profesor extraordinar de limba și literatura română la universitatea din Budapesta; la 24 Martie 1866 a fost ales cu unanimitate deputat dietal în cercul electoral al Ceicii, pe care l-a reprezentat în dietă 21 ani; la 22 Aprile 1866 Al. Roman este numit de „Locotenența domnească“ membru al „Societății academice“ mai târziu „Academia română“, în care calitate fu încredințat în mai multe rânduri cu lucrări importante și a fost președinte al secțiunii filologice. În 1868 Al. Roman înființează diarul „Federațiunea“, pentru care a suferit și el

și colaboratorul seu Ioan Poruț temniță în Vaș. La 1872 fu numit profesor public ordinar la catedra, ce ocupase și pân' atunci, iar în 11 Februarie 1893 și-a sêrbat jubileul de 30 ani ai profesurii, fiind felicitat din acel incident de cãtrã „Academia romãnã“, prelații și mulți distinși Români, iar tinerimea universitarã romãnã a arãnjat un banchet și i-a predat drept cadou portretul seu lucrat în oleiu. La 29 Iulie n. a. c. îl vedem pe Al. Roman în fruntea conferinței, ținute la Cluj în cauza autonomiei bisericii romãne unite, și prezentãnd dupã aceea capulii acestei bisericii în persoanã, cu colegii sei aleși de conferință, conclusele luate în cauza autonomiei.

Profesor înzestrat cu vaste cunoșcințe, caracter firm și suflet devotat pãnã la cele din urmã cauzei celei mari a poporului roman, Al. Roman a murit, ca un soldat brav, în mijlocul luptelor pentru binele acestui popor, lupte susținute cu toatã ardoarea inimei sale în dieta țerii, în ȋiaristicã și adunãri publice, iar de pe catedra universitarã îl vedem rãspãndind în decurs mai bine de 34 ani cunoșcințele limbei și literaturii romãne și sãdind în inima tinerimei iubirea și alipirea de aceste comori scumpe fiesce-cãrui popor.

Binecuvântatã va fi înaintea posteritãții memoria lui! (nt.)

† *Nicolae Popovici*. În 19 Septembre n. a. c. a reposat dupã o boalã îndelungatã cãntãrețul romãn de primul rang *Nicolae Popovici*, valorosul profesor de musicã și cãntãri al școalelor medii rom. gr. or. din Brașov.

Nicolae Popovici s'a nãscut în Caransebeș la 2 Decembre 1857; ca cleric absolut al diecesei Caransebeșului fu trimis de episcopul Ioan Popasu cu stipendiu diecesan la conservatorul din Lipsca, de unde dupã 2 ani de studii încoronate cu cel mai strãlucit succes se duse la Viena și acolo într'un an își terminã școala musicalã; se reîntoarse apoi la Caransebeș, unde funcționã ca profesor de musicã și cãntãri 4 ani; în vara anului 1886 fu angajat la „Carltheater“ din Viena cu onorar de 3000 fl.; disgustat însã de intrigile de dupã culise dupã un an pãrãsi Viena și se duse la Brașov, unde (1887) fu ales profesor de musicã al școalelor medii romãne greco-orientale; aici Nicolae Popovici desvoltã o rodnicã activitate ca dirigent de cor și ca compositor în decurs de aproape 9 ani. Atins de o boalã înfricoșatã în 1895 Nicolae Popovici fu nevoit a-și cere concediu pentru cãutarea sãnãtãții sale, pe care însã nu și-o mai putũ recãștiga.

Dotat dela naturã cu o voce admirabilã de bariton, și avẽnd o excelentã școalã musicalã, N. Popovici s'a ridicat la rangul de celebritate musicalã la noi; a debutat în trei rãnduri și în Sibiu cu succes perfect și a fost cunoscut și în Romãnia, cãntãnd la dorința artistei-regine Elisabeta chiar și la curtea regalã și fãcẽndu-i-se rarul onor de a fi acompaniat de însași regina. Compozițiile lui N. Popovici sunt multe, dar el nu le-a publicat.